

NEKE METRIJSKE KARAKTERISTIKE UPITNIKA ZA MJERENJE STAVOVA UČENIKA BEZ TEŠKOĆA U RAZVOJU PREMA UČENICIMA S POSEBNIM POTREBAMA

REA FULGOSI-MASNJAK I SUNČICA DALIĆ-PAVELIĆ

Primljeno: rujan 2001.
Prihvaćeno: studeni 2001.

Stručni rad
UDK: 373.3/4:
376.4

U radu se provjeravaju metrijske karakteristike »Upitnika za mjerenje stavova učenika bez teškoća u razvoju prema učenicima s posebnim potrebama«. Upitnik je namijenjen prikupljanju podataka o stavovima učenika bez teškoća u razvoju prema učenicima usporenog kognitivnog razvoja koji su integrirani u redovne osnovne škole.

Istraživanje je provedeno na uzorku učenika petih razreda osnovne škole (N=60). Rezultati pokazuju zadovoljavajuću unutarnju pouzdanost i osjetljivost Upitnika. Faktorskom analizom dobivena su dva interpretabilna faktora koji su nazvani: »Mišljenje o školovanju učenika s posebnim potrebama« i »Direktni kontakti s učenicima s posebnim potrebama«. Kriterijska valjanost provjerena je na temelju dva vanjska kriterija: spol i stručna sprema majki.

Ključne riječi: stavovi učenika, metrijske karakteristike

Uvod

Odgodno obrazovna integracija djece s posebnim potrebama svjetski je proces koji je u našoj zemlji prisutan dobrih 10 godina. Taj je proces moguć samo ako su zadovoljene sve pretpostavke integracije, a one se najčešće dijele na subjektivne, objektivne i organizacijske. Među najvažnijim subjektivnim pretpostavkama integracije jesu svi subjekti koji su uključeni u odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju djece s posebnim potrebama, a to su sama djeca s posebnim potrebama, djeca bez teškoća u razvoju, učitelji, defektolozi, stručni suradnici i roditelji djece sa svim svojim stavovima i predrasudama.

Da bismo uopće mogli govoriti o eventualnom uspjehu – neuspjehu integracije moramo spomenuti ulogu stavova djece bez teškoća u razvoju prema uključivanju učenika s posebnim potrebama u redovan razred. Uključivanje učenika s posebnim potrebama u redovan razred ne osigurava automatski i prihvaćenost takvog djeteta od strane djece bez teškoća u razvoju (Johnson,

Lavelly, Cline 1975; Rosenber, Gaier 1977). Često se događa da se učenik s posebnim potrebama smještava u redovne razrede bez imalo pripreme djece bez teškoća u razvoju.

Stav bismo mogli definirati kao tendenciju ili predispoziciju pojedinca da evaluira objekt ili simbol tog objekta na određeni način (Katz, Stotland, 1959. prema Fulgosi-Masnjak, 1989.).

Stav je "trajni sistem pozitivnog ili negativnog ocjenjivanja osjećaja i tendencije preuzimanja akcija za ili protiv u odnosu na različite objekte" (Krech, Crutchfield i Ballachey, 1972.).

Mnogobrojne, različite definicije stava vrlo su slične i naglašavaju da je bit stavova u tome što predstavljaju tendencije koje usmjeravaju naše ponašanje. U tim definicijama naglašena je tendencija reagiranja prema okolini ili situaciji izvan nas. Suvremene analize stavova, pa tako i stavova prema osobama – djeci s teškoćama u

* kontakt adresa: ERF, Kušlanova 59a, Zagreb

razvoju temelje se na multikomponentnom pristupu. Prema tom pristupu stavovi su sastavljeni od tri komponente: afektivne (Što osjećam?), kognitivne (Što mislim?) i bihevioralne (Kako bi se trebao ponašati prema objektu stava?). Afektivna komponenta je centralni aspekt svakog stava, naročito stava prema osobama s teškoćama u razvoju, zbog toga što je najuže povezana s evaluacijom objekta, kako ističe autorica Fulgosi-Masnjak (1989) u svom radu. Iako su pri evaluiranju potrebni i nužni neki elementi kognicije, afektivni element je taj na osnovu kojeg se razlikuju evaluacija stavova od intelektualnog funkcioniranja.

Kognitivnu komponentu stava čine shvaćanja i znanja o objektima prema kojima postoji stav. Stav, pretpostavlja određena znanja i sudove. To može biti vrlo usko znanje, koje tek dozvoljava da jednu pojavu razlikujemo od druge, a može biti cijeli sustav znanja o toj pojavi. Uz znanje se nadovezuje i evaluacija ili vrednovanje, tj. ocjena da li je nešto dobro ili loše, štetno ili korisno.

Bihevioralna komponenta sastoji se u tendenciji da se učini nešto prema objektu stava, da se pristupi akciji u vezi s tim objektom. Pojedinaac, tako, može djelovati u svrhu zaštite ili uništenja predmeta stava, o čemu će ovisiti pozitivnost ili negativnost stava. Bihevioralna i kognitivna komponenta stava mogu ponekad biti vrlo usko povezane.

Sve tri komponente stava mogu biti više ili manje ekstremne i izrazite. Sudovi o objektima mogu biti više ili manje pozitivni, emocije više ili manje intenzivne, a aktivnosti više ili manje izražene. Između stupnjeva razvijenosti pojedinih komponenata postoji povezanost. Ako je jedna komponenta izrazitije pozitivna postoji vjerojatnost da će i druge komponente biti izrazitije pozitivne, no u velikom broju slučajeva to nije tako.

Stavovi se mogu podijeliti prema više kriterija. Prema jednom od kriterija dijele se na osobne i socijalne, Leonard i Crawford (1989, prema: Fulgosi Masnjak, 1989).

Osobni stavovi karakteristični su samo za određene pojedince i ne odnose se na pojave od opće društvene važnosti.

Socijalni stavovi, za razliku od osobnih stavova, svojstveni su većoj grupi ljudi, a odnose se na društveno značajne pojave. Tako se stavovi na

socijalnom nivou, odnose na pitanja tretmana osoba – djece s posebnim potrebama, na njihova prava, te na pitanja razlika, odnosno sličnosti drugim ljudima po osobinama nezanimim za teškoću.

Stavovi pak na osobnom nivou, odnose se, na vlastite reakcije na osobe – djecu s posebnim potrebama (npr. osjećaji u interakciji).

Stavovi se mogu razlikovati i s obzirom na njihovu logičku zasnovanost. Tu se kao vrsta stavova, u okviru ostalih, izdvajaju predrasude. One predstavljaju negativno obojene stavove, koji nemaju logičku zasnovanost. No u velikom broju slučajeva utječu na naš odnos prema osobama s teškoćama u razvoju.

Formiranje stavova događa se tijekom cijelog života i ovisi o različitom broju faktora, a svi ti faktori podijeljeni su u tri osnovne kategorije: skupina kojoj pojedinac pripada, osobno iskustvo i informacije o pojavama prema kojima postoji stav, te motivi i crte ličnosti.

Prvu kategoriju čini skupina kojoj pojedinac pripada, pa će tako ona determinirati kakve će stavove pojedinac imati o različitim objektima i pojavama. Pri tome vrlo važnu ulogu imaju obitelj, škola i kultura. Oskamp (1991, prema Kiš-Glavaš 1999.) ističe da na formiranje stavova utječu genetski i psihološki faktori, izravno osobno iskustvo, utjecaj grupe, roditelja, ustanova (odgojno-obrazovnih) i utjecaj masmedija.

Općenito uzevši stavovi se teško mijenjaju. Tu pojavu Zvonarević (1989) naziva petrificiranjem stavova.

Međutim, stavovi se ipak mogu mijenjati. Na mijenjanje stavova utječu isti oni faktori koji uzrokuju formiranje stavova. Krech i Cruchfild (1976, prema Zvonarević, 1989) navode nekoliko faktora koji uzrokuju formiranje stavova. To su promjene u pripadnosti grupi, situacijska promjena, nametnute promjene u ponašanju, dodir s objektom, promjene na objektu, uloga obavještanja.

Iz dosadašnjih istraživanja vidljivo je da se negativni stavovi prema učenicima s posebnim potrebama mogu promijeniti u pozitivne (Larsch 1978. i Lazar, Sippel, D'Alonzo 1977; McCarthy, Stoden 1979, Northedt 1973; prema Fulgosi-Masnjak 1989), i to na svim razinama obrazovanja (od predškolske do srednjoškolske).

Metodologija

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čini ukupno 60 učenika jedne redovne osnovne škole s područja Grada Zagreba. Obuhvaćeni su učenici iz dva peti razreda, oba spola, 30 djevojčica i 30 dječaka. Osnovni uvjet za odabir upravo ovih razreda bio je da je u njima integriran barem jedan učenik usporenog kognitivnog razvoja. Ispitanici su izjednačeni po spolu, dobi i obrazovanju majke. Učenici s usporenim kognitivnim razvojem imali su rješenja o školovanju po Zakonu o osnovnom školstvu, članak 4.

Tablica 1. Podaci o uzorku ispitanika i obrazovnoj razini majke

Skupina ispitanika		Razred br. 1	Razred br. 2
N		30	30
djevojčice		15	15
dječaci		15	15
prosječna dob (godina, mjesec)		11 g, 5 mj.	11 g., 7 mj.
učenici UKR	djevojčice	1	1
	dječaci	1	1
obrazovne majke	VSS	4	2
	SSS	9	14
	NSS	17	14

Opis mjernog instrumenta

Ovo istraživanje predstavlja pilot primjenu »Upitnika za mjerenje stavova učenika bez teškoća u razvoju prema učenicima s posebnim potrebama« (Gash, 1993); (u daljnjem tekstu Upitnik), koji ispituje stavove učenika bez teškoća prema učenicima s posebnim potrebama koji su integrirani u redovne osnovne škole. Upitnik je preveden s engleskog jezika i prilagođen hrvatskom jeziku. Sastoji se od dvadeset čestica – pitanja o učeniku s posebnim potrebama. Svaki odgovor "da" boduje se s jednim bodom a svaki odgovor "ne" se ne boduje, tako da se ukupni

rezultat na Upitniku dobiva kao zbroj bodova na pojedinim česticama. Viši se rezultat tumači kao pozitivniji stav prema integriranim učenicima s posebnim potrebama.

Ispitivane zavisne varijable upitnika:

- P- 1: Da li bi se učeniku s teškoćama u razvoju nasmiješio prvi dan?
- P- 2: Da li bi učenika s teškoćama u razvoju pitao da sjedi pokraj tebe?
- P- 3: Da li bi s učenikom s teškoćama u razvoju proveo odmor?
- P- 4: Da li bi učeniku s teškoćama u razvoju otkrio neke svoje tajne?
- P- 5: Da li bi htio da ti je učenik s teškoćama u razvoju najbolji prijatelj?
- P- 6: Da li bi učenika s teškoćama u razvoju pozvala doma?
- P- 7: Da li bi se ljutio kada se učenik s teškoćama u razvoju ne bi pridržavao pravila igara?
- P- 8: Da li bi učenika s teškoćama u razvoju pozvala na rođendan?
- P- 9: Da li bi pozvao učenika s teškoćama u razvoju da bude u tvom timu?
- P-10: Da li bi učeniku s teškoćama u razvoju postavljao pitanja o njemu samome?
- P-11: Da li bi se brinuo o učeniku s posebnim potrebama kada bi mu se druga djeca izrugivala?
- P-12: Da li misliš da djeca s teškoćama u razvoju mogu učiti matematiku kao i ti?
- P-13: Misliš li da možete čitati iste knjige?
- P-14: Da li djeca s teškoćama u razvoju mogu imati jednake hobije kao ti?
- P-15: Da li se bojiš svoga suučenika zato jer ima teškoće u razvoju?
- P-16: Da li se djeca s teškoćama u razvoju trebaju školovati u istom razredu s tobom?
- P-17: Da li bi takva djeca trebala imati poseban razred u tvojoj školi?
- P-18: Da li bi se trebala djeca s teškoćama u razvoju školovati u posebnim školama?
- P-19: Da li djeca s teškoćama u razvoju više vole djecu s teškoćama u razvoju?
- P-20: Da li možeš zaključiti da netko ima teškoće u učenju samo ako ga pogledaš?

Ispitivanje je provedeno u jednoj redovnoj školi na području Grada Zagreba, u četiri vremenske točke (na početku školske godine, tijekom oba polugodišta i na kraju školske godine). Kako bismo osigurali valjanost podataka, ispitivanje djece s teškoćama u razvoju provedeno je

individualno. Ispitivanje djece opće populacije bilo je skupno.

Metode obrade podataka

U obradi podataka korišten je program "Statistica", tvrtke Statsoft, inc. Rezultati dobiveni na sumarnoj skali (Upitniku) obrađeni su deskriptivnim statističkim tehnikama i prikazani histogramom. Normalnost dobivenih distribucija testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Kao relativno gruba mjera osjetljivosti izračunat je totalni raspon rezultata.

Valjanost čestica izračunata je faktorizacijom. Faktorizacija upitnika provedena je metodom glavnih komponenti. Analizirani su faktori čija je svojstvena vrijednost veća od 1, u skladu s Guttman-Kaiserovim kriterijem. Dobiveni faktori potom su rotirani u Varimax poziciju. Neki drugi kriterij dao bi eventualno manji broj faktora, međutim u analizi se koriste samo interpretabilni faktori, čime je i njihov broj reduciran.

Homogenost mjernog instrumenta izračunata je kao srednja interkorelacija itema.

Analiza pouzdanosti izvršena je tako da je određen Cronbach- alpha i standardizirani alpha, te interkorelacija itema za cijelu skalu u njenom originalnom obliku, no napomnjemo da se ne radi o pouzdanosti prve glavne komponente. Također je izračunata korelacija svakog itema sa sumarnom varijablom, čime se ustanovilo koje varijable treba izbaciti, odnosno preformulirati, ili drugačije bodovati u konačnoj revidiranoj verziji Upitnika. Budući je pouzdanost određena ne samo uvriježenom metodom Cronbach- alpha,

nego i test retest korelacijama, smatrali smo nepotrebnim računati standardnu mjeru pouzdanosti rtt.

Odluka o korištenju Upitnika kao sumarne skale donesena je ne samo na osnovu njene pouzdanosti, nego uzimajući u obzir i njenu osjetljivost, dobivenu distribuciju, kao i interpretabilnost.

Kako ovo pilot istraživanje predstavlja i prvu primjenu novog, prevedenog i prilagođenog mjernog instrumenta, izračunati statistički parametri poslužiti će za revidiranje mjernog instrumenta kojeg je potrebno u novom obliku primjeniti na većem uzorku ispitanika i ponoviti analizu metrijskih karakteristika.

Unutarnja pouzdanost Upitnika (Cronbach alpha) iznosi 0.56, a postojanje dvaju faktora, koji tumače gotovo 42% varijance ne govori u prilog da se radi o homogenom Upitniku.

Izračunati koeficijent pouzdanosti posljedica je i relativno malog broja čestica, no vrlo visoka pouzdanost u retest situaciji ohrabrije.

U pogledu osjetljivosti Upitnika, Kolmogorov-Smirnovljev test pokazao je da se raspodjela rezultata dobivenih na ispitivanom uzorku ne razlikuje statistički značajno od normalne distribucije.

Rezultati i diskusija

Valjanost Upitnika

Analizom glavnih komponenti provjerena je faktorska struktura Upitnika. Na taj je način ukupna varijanca analizirana na komponente

Tablica 2. Podaci o uzorku ispitanika i obrazovnoj razini majke

Faktor	Svojstvene vrijednosti	Zajedničke varijance %	Kumulativne svojstvene vrijednosti	Kumul. postotak zajedničke varijance
1.	5.272876	26.36438	5.27288	26.36438
2.	3.117187	15.58593	8.39006	41.95031
3.	1.860714	9.30357	10.25078	51.25388
4.	1.505011	7.52005	11.75479	58.77393
5.	1.461068	7.30534	13.21585	66.07927
6.	1-060437	5.30219	14.27629	71.38146

tako da one glavne sukcesivno ekstrahirane objašnjavaju maksimalno mogući dio preostale varijance u sukcesivnim rezidualnim matricama. Tako se uz minimalni broj komponenti objašnjava maksimalna količina totalne varijance manifestnih varijabli (Fulgosi, 1988). Provedena analiza i

Varimax rotacija dala je šest faktora s karakterističnim korjenom većim od 1 koji zajedno objašnjavaju 71% ukupne varijance, što se vidi iz Tablice 2.

Kao što je vidljivo iz Tablice 3, najveći broj čestica (6) ima značajno zasićenje prvim faktorom

Tablica 3. Podaci o uzorku ispitanika i obrazovnoj razini majke

Varijable upitnika	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
P-1	.002968	.220210	.135375	.240468	.815386	.093660
P-2	-.015193	.013490	.857546	-.008191	.167586	-.069100
P-3	.097401	.815644	-.068753	.108664	.122882	.128497
P-4	.103337	.429519	.680480	.062900	-.054187	.032147
P-5	-.277551	.674588	.382506	.127528	-.070139	.004224
P-6	-.066356	.800192	.080829	-.022196	.120492	.096981
P-7	-.199845	.018749	.021617	-.815241	-.263059	.187593
P-8	-.041387	.742600	-.053741	-.092782	.095575	-.420383
P-9	.075741	.099425*	.073100	.772103	-.063060	.353784
P-10	.022181	.741707	.104552	.024057	.025416	.253690
P-11	.551945	.154502	.125347	-.175854	.553110	-.121080
P-12	.626112	.150981	.247388	.378225	-.362780	.139657
P-13	.412257	.396193	.246324	-.020099	-.170364	.272691
P-14	.141332	.405914	-.082425	.133254	-.198146	.690369
P-15	.246157	.187524	-.350596	-.062903	-.151460	.375618
P-16	-.856356	.008399	-.064214	-.134077	.063019	-.109095
P-17	.946104	-.001664	-.014936	.089420	.053328	.093173
P-18	.906747	.011480	-.011773	.098933	.156700	.044860
P-19	.640336	.124188	-.295512	-.019794	.131007	.342804
P-20	-.209534	.076004	-.006791	-.070244	-.402570	.729736
Expl. Var	4.001489	3.530605	1.753126	1.597543	1.552732	1.840798
Prp. Totl	.200074	.176530	.087656	.079877	.077637	.092040

Legenda:

P-1 do P-20: varijable Upitnika

Expl. var.: objašnjena varijanca

Prp. Totl.: proporcija objašnjene varijance

koji objašnjava 26% ukupne varijance. Prvi faktor ima vrlo visoke saturacije na pitanjima 16, 17, 18, a značajno visoke na pitanjima 11, 12, 19 Upitnika. Budući da se ova pitanja odnose na stavove o načinu školovanja učenika s posebnim potrebama, taj smo faktor imenovali faktorom stavova prema načinu školovanja učenika s posebnim potrebama. Drugi faktor objašnjava 15% varijance, te ima vrlo visoke saturacije na pitanjima 3 i 6 a značajno visoke na pitanjima 5, 8 i 10. Ova se pitanja odnose na direktne kontakte i odnose učenika bez teškoća u razvoju s učenicima s posebnim potrebama. Stoga smo taj faktor imenovali faktorom osobnih odnosa s učenicima s posebnim potrebama. Treći faktor saturiranju dvije čestice, što objašnjava 9% ukupne varijance. Četvrti faktor objašnjava 7,5% zajedničke varijance, a značajno ga saturiraju dvije čestice. Peti faktor objašnjava 7% ukupne varijance, te je značajno saturiran s dvije čestice, osim toga jedna čestica (P-11) ima značajnu saturaciju i na drugim faktorima. Šesti faktor saturiran je s dvije čestice, a objašnjava 5% ukupne varijance. Od ukupno dobivenih šest faktora, slabu saturaciju česticama nalazimo kod Faktora 3, Faktora 4, Faktora 5 i Faktora 6, te ih stoga smatramo neinterpretabilnim. Dakle kada eliminiramo spomenute faktore ostaju nam dva zadovoljavajuća faktora koja objašnjavaju 41,9% ukupne varijance. Zbog lakšeg razumijevanja dobivene interpretabilne faktore, imenovali smo kao :

1. Mišljenje o školovanju učenika s posebnim potrebama
2. Direktni kontakti s učenicima s posebnim potrebama.

Provjerili smo valjanost Upitnika i na temelju nekih vanjskih kriterija – obrazovanje majki i spol ispitanika.

Kako većina istraživanja govori o tome da djevojčice imaju bolje stavove prema učenicima s posebnim potrebama od dječaka usporedili smo te dvije skupine ispitanika. Rezultati učenika na Upitniku statistički su značajno viši od rezultata dječaka ($F_{(3,165)} = 3,82$ omjer statistički značajan na razini manjoj od 0,01).

Korelacije rezultata na Upitniku i obrazovanja majki vrlo su niske i nisu statistički značajne ($r = 0,05$).

Dakle, rezultati dobiveni ovim radom nisu pokazali povezanost stupnja obrazovanja majki i stavova njihove djece bez teškoća u razvoju prema integriranim učenicima s posebnim potrebama.

Pouzdanost upitnika

Kako se radi o pilot primjeni Upitnika, koji je preveden i prilagođen hrvatskom jeziku, potrebno je bilo provjeriti njegovu pouzdanost na našoj populaciji. Pouzdanost je provjerena kroz unutarnju konzistentnost rezultata mjerenja. Stoga smo izračunali Cronbach Alpha koeficijent.

Tablica 4. Aritmetičke sredine i standardne devijacije procjena djevojčica i dječaka

	M	SD
Ž	10.6666	3.4982
M	9.1333	4.1724

Legenda:

Ž – ispitanici ženskog spola

M – ispitanici muškog spola

Izračunat Cronbachov a koeficijent za kompletni Upitnik od dvadeset čestica iznosi 0,56. Na temelju ovog rezultata mogli bismo zaključiti da je mjerenje na Upitniku osrednje pouzdano.

Analizom dobivenih vrijednosti na pojedinim česticama Upitnika, što je i vidljivo iz Tablice 5, utvrđeno je da su neke od njih (P7, P11, P15, P16, P19 i P20) u izrazito niskoj korelaciji, gotovo bliskoj nuli sa sumarnim rezultatom. Stoga smo zaključili da ih ne treba uvrstiti u konačnu verziju Upitnika.

Čestice P1, P17 i P18 bi zbog negativnih korelacija s ukupnim rezultatom na Upitniku trebalo preformulirati.

Odlučili smo se za provjeru pouzdanosti Upitnika i test-re-test metodom kroz četiri vremenske točke u kojima smo primijenili Upitnik. Rezultati te analize prikazani su u Tablici 6 iz koje su vidljive visoke korelacije, što upućuje na visoku pouzdanost mjernog instrumenta u retest primjenama.

Tablica 5. Podaci o uzorku ispitanika i obrazovnoj razini majke

Summary for scale: Mean=7.56667 Std.Dv.=2.95369 Valid N:60 Cronbach alpha: .560127 Standardized alpha: .544128 Average inter-item corr.: .061349					
Varijabla	Mean if deleted	Var.if deleted	StDv.if deleted	Itm-Totl Correl.	Alpha if deleted
P-1	7.400000	8.839999	2.973214	-.180497	.592854
P-2	7.416667	8.009723	2.830145	.218525	.543391
P-3	7.100000	6.956667	2.637549	.521846	.484281
P-4	7.400000	7.440000	2.727636	.491869	.505787
P-5	7.366667	7.132223	2.670622	.602232	.485187
P-6	7.133333	6.948889	2.636075	.529923	.483135
P-7	7.283333	8.469723	2.910279	.035797	.580623
P-8	7.100000	7.223333	2.687626	.412682	.505371
P-9	6.966667	8.032223	2.834118	.110437	.559609
P10	7.133333	6.782222	2.6044270	.600969	.469069
P-11	6.866667	8.348888	2.889444	.007552	.574627
P-12	7.166667	7.772223	2.787871	.207453	.543019
P-13	6.983333	7.495556	2.711037	.368899	.513994
P-14	6.933333	7.495556	2.737801	.322554	.523005
P-15	7.450000	8.547500	2.923611	-.038180	.527595
P-16	6.966667	8.532223	2.920997	-.067552	.588673
P-17	7.150000	8.794167	2.965496	-.156748	.602946
P-18	7.133333	8.682222	2.946561	-.119472	.597414
P-19	7.350000	8.594168	2.931581	-.076590	.583406
P-20	7.466667	8.482223	2.912426	.03815	.567254

Legenda:

P1-P20 varijable Upitnika

Osjetljivost Upitnika

Polazište u određivanju osjetljivosti primjenjenog mjerenog instrumenta bio nam je raspon rezultata.

Ako se osjetljivost mjerenja nekim mjernim instrumentom definira kao mogućnost razlikovanja ispitanika na temelju brojčanih rezultata

(Fulgosi, 1988). onda je totalni raspon rezultata vrlo grubo indikator osjetljivosti instrumenta. Teoretski raspon rezultata na primjenjenom Upitniku iznosi od 0 do 20 bodova. Najniži rezultat dobiven ispitivanjem iznosi 4, a najviši 18 bodova, što znači da rezultati ovog istraživanja pokrivaju 70% teoretskog raspona.

Tablica 6. Rezultati test - re testa u četiri vremenske točke

	UK1	UK2	UK3	UK4
UK1	1.00	.95	.90	.84
UK2	.95	1.00	.97	.92
UK3	.90	.97	1.00	.96
UK4	.84	.92	.96	1.00

Legenda:

- UK1 - varijable »Ukupno« u prvoj vremenskoj točki
- UK2 - varijable »Ukupno« u drugoj vremenskoj točki
- UK3 - varijable »Ukupno« u trećoj vremenskoj točki
- UK4 - varijable »Ukupno« u četvrtoj vremenskoj točki

Međutim jedan od indikatora osjetljivosti je i distribucija postignutih rezultata. Ukoliko je distribucija normalna onda možemo dobro razlikovati ispitanike koji imaju u različitim stupnjevima razvijenu osobinu koja je predmet mjerenja.

U Tablici 8 prikazane su vrijednosti Kolmogorov-Smirnovljevog testa, kojim smo utvrdili da dobivena raspodjela na Upitniku ne odstupa statistički značajno od normalne distribucije, ($S_{\text{test}} = 0.1267$).

Kako je riječ o normalnoj raspodjeli (Histogram 1 i Tablica 8) izračunate su aritmetička sredina ($M = 9.666$) i standardna devijacija ($SD = 3.634$).

Rasprava

U cilju provjere konstruktne valjanosti skale proveden je postupak faktorske analize glavnih komponenti koje su rotirane u ortogonalan položaj sukladno Varimax kriteriju.

Tablica 7. Vrijednosti deskriptivne statistike Upitnika

N	M	Median	Raspon		SD
			Min.	Max.	
60	9.666667	9.000000	4.000000	18.00000	3.634424

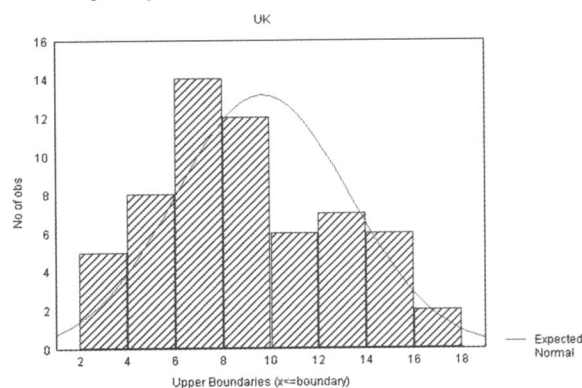
Legenda:

- N - broj ispitanika
- M - aritmetička sredina
- SD - standardna devijacija

Tablica 8. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa

N	max D	p
60	.126731	p>.20

Histogram 1. Grafički prikaz distribucije rezultata na sumarnoj varijabli Upitnika

Nakon provedene Varimax rotacije pokazalo se da je od 6 faktora s karakterističnim korjenom jednakim ili većim od 1 prihvatljiv samo manji broj njih. Stoga ćemo se, kao što je već prethodno obrazloženo, u raspravi zadržati samo na 2 faktora koja smo imenovali kao: 1. Faktor stavova prema načinu školovanja učenika s posebnim potrebama i 2. Faktor stavova o direktnim kontaktima s učenicima s posebnim potrebama.

Uvidom u sadržaj čestica vidljivo je kako su prvim faktorom zasićene čestice koje se odnose na stavove o školovanju učenika s posebnim potrebama. Taj faktor odražava stavove na socijalnom nivou.

Drugi faktor je značajno zasićen česticama koje govore o stavu prema direktnim kontaktima

učenika bez teškoća i učenika s posebnim potrebama, te predstavlja stavove na osobnom nivou. Na taj način reflektira vlastite reakcije djece bez teškoća u razvoju prema integriranoj djeci s posebnim potrebama.

Kriterijsku valjanost skale provjerili smo s obzirom na dva kriterija: obrazovanje majki i spol učenika.

Rezultati mnogih studija pokazuju da su stavovi prema učenicima s posebnim potrebama pod utjecajem različitih parametara kao što su dob, spol, socijalno iskustvo i slično (Gotlieb, 1975; McCormack, Naughton, 1983; Gash, 1993). Spol je potrebno istaknuti kao jedan od značajnijih parametara koji utječu na prirodu stava (Thomas, 1978; Sandberg, 1982; Firth, Rapley, 1990; prema Vlachov, 1997). Mnogobrojne kvantitativne studije pokazuju da su pozitivniji stavovi djevojčica kao i njihovi odnosi prema osobama s posebnim potrebama u odnosu na dječake (Quicke, 1990; prema Vlachov, 1997; Kishi, Mayer, 1994; prema Kiš-Glavaš, 1999). Naši podaci, također, pokazuju da djevojčice bez teškoća u razvoju izražavaju pozitivnije stavove – stavove prihvaćanja prema integriranim učenicama/cima, od dječaka.

Ispitujući razloge koji dovode do negativnih stavova učenika bez teškoća u razvoju prema njihovim vršnjacima s posebnim potrebama navode se neprimjerena ponašanja, neuobičajni fizički izgled i siromaštvo u socijalnom ponašanju (Siperstein, Bach, 1985; Budoff, Siperstein, 1978; Gotlieb, 1974; prema Siperstein, Bak 1987).

Kao što je već spomenuto u ovom istraživanju smo dobili značajno pozitivnije stavove djevojčica u odnosu na stavove dječaka prema integriranim učenicima usporenog kognitivnog razvoja, što je konzistentno s nalazima drugih autora.

Nalazi o povezanosti obrazovanja roditelja i stavovi njihove djece bez teškoća prema djeci s teškoćama u razvoju gotovo da i ne postoje, prema Hoghughy (1992), siromaštvo je najkonzi-

stentniji korelat psihosocijalnih poremećaja. Coleman (1992) u okviru ekološke teorije navodi obrazovnu razinu roditelja i njihovo zanimanje kao varijable koje utječu na pojavnost različitih neprihvatljivih oblika ponašanja. U ovom istraživanju nismo potvrdili pretpostavku o povezanosti ovih varijabli vrlo vjerojatno iz razloga što je uzorak majki bio relativno homogen po svojoj obrazovnoj strukturi, tj. većina majki je bila niže stručne spreme.

Unutarnja pouzdanost Upitnika (Crombach a) iznosi 0,56, a postojanje dvaju faktora, koji tumače gotovo 42% varijance ne govori u prilog da se radi o homogenom Upitniku.

Dobiveni koeficijent pouzdanosti posljedica je i relativno malog broja čestica, no vrlo visoka pouzdanost u retest situaciji ohrabruje.

U pogledu osjetljivosti Upitnika Kolmogorov-Smirnovljevi test pokazao je da se raspodjela rezultata ne razlikuje statistički značajno od normalne distribucije.

Ova prva prevedena i prilagođena verzija Upitnika za mjerenje stavova učenika bez teškoća u razvoju prema učenicima s posebnim potrebama pokazuje zadovoljavajuće metrijske karakteristike, koje su dobivene na rezultatima pilot istraživanja. Dobiveni rezultati poslužiti će nam za konstrukciju konačne, revidirane verzije skale koja će se sastojati od manjeg broja čestica, a koju je u novom obliku potrebno primijeniti na većem uzorku ispitanika, te ponovno izračunati njene metrijske karakteristike.

Smatramo da će takva uređena verzija Upitnika znatno pridonijeti utvrđivanju stavova učenika bez teškoća u razvoju prema učenicima s posebnim potrebama, a s ciljem sustavnog rada s djecom bez teškoća u razvoju na boljem prihvaćanju učenika s posebnim potrebama kao ravnopravnih partnera u igri i učenju. Samo tako će djeca s posebnim potrebama ostati integrirani dio odgoja i obrazovanja (Stančić V., 1977.).

LITERATURA

- Coleman, M.C. (1992): Behavior disorders: Theory and Practice, Allyn and Bacon, Boston.
- Fulgosi, A. (1988): Faktorska analiza, Školska knjiga, Zagreb
- Fulgosi-Masnjak, R. (1989): Efekti različitih modela integracije djece usporenog kognitivnog razvoja i stavovi učenika i roditelja, magistarski rad, Zagreb.
- Gottlieb, J. (1975): Attitudes Towards Retarded Children: Effects of Labeling and Behavioral Aggressiveness, Journal of Educational Psychology, 67, 581-585.
- Gash, H. (1993): A Constructivist Attempt to Change Attitudes Towards Children with Special Needs, European Journal of Special Needs Education, 8, 106-125.
- Houghugh, M (1992): Assessing Child and Adolescent Disorders-A Practice Manual, Sage Publication, London.
- Krech, D., Crutchfield, R. S., Ballanchey, L. (1972): Pojedinač u društvu, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Kiš-Glavaš, L. (1999): Promjena stavova učitelja prema integraciji djece usporenog kognitivnog razvoja, Disertacija, Zagreb.
- McCormack, B., Naughton, M. (1993): A National Survey of Young People's Perceptions of Mental Handicap, Journal of Mental Deficiency Research, 27, 171-183.
- Rosenberg, B., Gaier, E. L. (1977): The Self Concept of the Adolescent With Learning Disabilities, Adolescence, 12.
- Siperstein, G. N., Bak, J. J. (1987): Effects of Mentally Retarded Children's Behavioral Competence on Non-Retarded Peer's Behaviors and Attitudes: Toward Establishing Ecological Validity in Attitude Research, American Journal of Mental Deficiency, 92 1, 31-35.
- Stanić, V. (1977): Perspektive odgoja i obrazovanja djece i omladine sa smetnjama u razvoju u jedinstvenom odgojno obrazovnom sistemu, Zbirka rasprava i referata iz područja psihologije, obrazovanja i rehabilitacije osoba sa somatopsihičkim oštećenjima, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Vlachov, A. D. (1997): Struggles for Inclusive Education, Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
- Zonarević, M. (1988): Psihologija, Školska knjiga, Zagreb.

SOME METRIC CHARACTERISTICS OF A QUESTIONNAIRE FOR MEASURING ATTITUDES TOWARD SPECIAL NEEDS PUPILS

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the metric properties of a questionnaire for measuring attitudes toward special needs pupils. The questionnaire was designed for collecting data about attitudes of pupils without difficulties toward special needs pupils who are integrated into regular primary school classes.

This study was carried out on a sample of 60 fifth grade primary school pupils of both sexes.

The construct validity of the questionnaire was examined by component analysis. Using the Guttman-Kaiser criteria, two interpretable factors explaining the 42% of variance were identified: first, the attitudes toward educating special needs pupils, and second, the attitudes toward direct contacts with special needs pupils. The discriminative validity of the each item was also examined. The external validity of the questionnaire was examined using the following criteria: gender and the educational status of the mothers. These findings are mainly in accordance with findings obtained from other investigations: the mothers' education did not significantly correlate with the expressed attitudes.

There were statistically significant differences with respect to gender: the attitudes of female pupils were more favorable than those of male pupils toward integrating special needs pupils into regular classes. Reliability was examined using the Cronbach alpha coefficient of internal consistency ($\alpha = 0.56$). The re-test reliability was assessed by correlating the results obtained in the four time spots. All the coefficients were high. It has been concluded that satisfactory metric characteristics were obtained, and this will be solid ground for the final refinement of the scale.